

Kapsels en kennisproductie (reactie op Cense)

Willeminj Krebbekx, Rachel Spronk & Amade M'charek

We zijn verheugd dat ons artikel oproept tot discussie en dat Marianne Cense zich in grote lijnen kan vinden in onze analyse. Een aantal van onze argumenten en het doel van ons onderzoek is echter door Cense niet goed begrepen. Daarom zullen wij deze hier nader toelichten.

Inzet van ons artikel is niet het ontmaskeren van onderzoekers of het ter discussie stellen van hun integriteit. Ons gaat het om het ontrafelen van het *effect* van onze kennis en, uitgaande van een performatief begrip van wetenschap, wat we met wetenschappelijke kennis tot stand brengen. Ons onderzoeksobject ligt niet klaar, daarbuiten, om door ons ontdekt te worden. Sociale *groepen* zijn geen natuurlijk gegeven maar komen mede tot leven en krijgen betekenis in onderzoek. Dit heeft effect op de ordening van de samenleving en betekent dat personen zich moeten verhouden tot de categorieën die op hen van toepassing zijn: de categorieën waartoe zij zich verhouden spelen een rol in identificaties. Hoewel we allen door dergelijke categorisering worden beïnvloed, volgen we deze niet slaafs. Onze reactie kan een classificatie van inhoud en karakter doen veranderen (zie Hacking 2000, over interactieve soorten). Deze opvatting van categorieën, waaronder etniciteit, ontzegt mensen geen stem maar biedt juist de mogelijkheid meerstemmigheid te herkennen, te contextualiseren en te analyseren. Het maakt ook zelfbenoeming mogelijk zodat we onvrede met classificaties begrijpen. In deze zin is de claim van Cense dat wij de indruk wekken dat culturele categorieën en identiteiten alleen in de hoofden van onderzoekers leven, en niet in 'de hoofden van mensen die participeren in onderzoek' pertinent onjuist.

De vraagtekens die wij zetten bij de manier waarop etniciteit in seksualiteitsonderzoek wordt gebruikt, betekent niet, in tegenstelling tot wat Cense suggereert, dat diversiteit onbelangrijk is of genegeerd zou moeten worden. Het patroon dat wij in de studies zagen is er één van een rigide etniciteit, waar geen ruimte is voor processen van wisselende, meervoudige, soms tegenstrijdige identificaties, belevingen of zelfbenoemingen. Een dergelijke rigide opvatting van etniciteit ligt ook op de loer in het voorbeeld dat wordt gegeven over het belang van het 'includeren van diversiteit' om de nadruk op 'een autochtoon liberaal plaatje' te verminderen. Zijn er geen autochtone jongeren die hechten aan het oordeel van ouders/familie? Is het niet zo dat ook voor een autochtone jongere geldt dat hij of zij is 'geboren in die cultuur', en zonder deze cultuur ook niet zou zijn wie hij of zij nu is? Doordat het kwalitatieve onderzoek alleen bij als allochtoon geclassificeerde jongeren is uitgevoerd zijn dergelijke zelfbeschouwingen van autochtone jongeren niet opgetekend. Dit onderstreept ons argument: dat onderzoekspraktijken verschil tot stand kunnen brengen. Het is relevant om stil te staan bij de manier waarop dit gebeurt vanwege de grote investering van de politiek om de seksualiteit van de bevolking te beïnvloeden, waarvan de genoemde campagne 'Maak seks lekker duidelijk' een voorbeeld is.

Uiteraard hangt de focus van onderzoek samen met het geld dat ervoor beschikbaar wordt gesteld. Het feit dat het meeste onderzoek naar seksualiteit wordt uitgevoerd vanuit gezondheidsoverwegingen hebben wij dan ook in onze analyse behandeld. Wij laten zien dat onderzoeksresultaten hierdoor vaak gepresenteerd worden in termen van 'risico' en 'risicogroep', en dat dit een specifieke invulling geeft aan etniciteit: de etnische ander wordt een belichaming van een problematische seksualiteit. Onderzoek naar de positieve kanten van seksualiteit zou vernieuwende inzichten kunnen brengen in de 'rijkdom aan identiteiten en beleavingswerelden', zo stelt Cense. Dit is een interessante hypothese, waar wij in ons huidige onderzoek *Sexualities and Diversities in the Making* veel aandacht aan besteden. Dit neemt echter niet weg dat ook in onderzoek naar negatieve effecten van gedrag die ruimte voor diversiteit gecreëerd zou moeten worden om de connectie tussen niet-Nederlandse etniciteit en problematische seksualiteit te doorbreken.

Cense meent onterecht dat de discussie over de sociale en politieke effecten van in het bijzonder 'etnische' categorieën van de afgelopen twee jaar dateert, en dat de 'onnauwkeurigheid' van onderzoekers die in 2003 onderzoek deden niet aangerekend mag worden. Discussies over het dynamisch karakter van identiteiten worden in Nederland al decennia lang gevoerd, discussies die raakvlakken hebben met langer lopende vraagstukken rondom etnische benoeming en classificering. Zo werd het concept 'etnische minderheid' uitvoerig bediscussieerd en het probleem van 'minorisering' (Rath 1991) aan de orde gesteld (Essed 1984). De opvolger 'allochtoon' is tevens sinds lange tijd onderwerp van wetenschappelijke analyse en debat (WRR 2007; Ceuppens en Geschiere 2005; Prins 2000). Het is wonderlijk dat seksualiteitsonderzoekers dergelijke inzichten links hebben laten liggen – evenals discussies over het concept sociale klasse (zie bijvoorbeeld Bettie 2000). Onderzoek is altijd gesitueerd in een maatschappelijke context en kan geen onmiddellijke, objectieve weergave van de werkelijkheid claimen. Daarmee wordt onderzoek niet per definitie minder waard, maar vraagt het wel om een duurzame bemoeienis met de methode, technieken en classificaties waarmee we de werkelijkheid willen kennen. Deze reflexiviteit over 'wat we *doen* wanneer we onderzoeken' is niet vanzelfsprekend in het seksualiteitsonderzoek. Het is cruciaal dat we de geconstrueerde aard van categorieën en de manier waarop zij in analyse betekenis krijgen expliciet maken. De vanzelfsprekendheid die Cense hierin veronderstelt, zo hebben wij laten zien, spreekt over het algemeen niet uit de veertien geanalyseerde studies.

Cense stelt dat enige generalisatie nodig is – wij hopen dat onze analyse zal leiden tot reflexiviteit over dit proces van generalisatie en mogelijke alternatieve vormen van kennisproductie, en zijn verheugd dat hiertoe een aanzet is gegeven in de kolommen van dit themanummer. De centrale vraag in deze discussie is: wat is de rationale voor de gekozen categorieën, hoe worden zij in onderzoek gebruikt, en wat voor gevolgen heeft dat voor kennisproductie? Anders gezegd: Waarom hechten we op dit moment in Nederland meer waarde aan de categorie 'eticiteit' dan aan de categorie 'haar'? Waarom heeft de categorie 'Surinaams' meer betekenis dan de categorie 'blonde paardenstaart'? Hoewel vandaag de dag vooral verklarende kracht toegeschreven wordt aan de categorie etniciteit, was de relatie tussen

seksualiteit en haarlengte eerder een belangrijk thema.¹ Categorieën zijn zo vanzelfsprekend nog niet.

Literatuur

- Bettie, J. (2000) Women without Class: Chicas, Cholas, Trash, and the Presence/Absence of Class Identity. *Signs*, 26(1): 1-35.
- Ceuppens, B. en P. Geschiere (2005) Autochtony: Local or Global? New Modes in the Struggle over Citizenship and Belonging in Africa and Europe. *Annual Review of Anthropology*, 34(1): 385-407.
- Clijsters, J. (2008) *Sexy haar en hoofddoek: Seksuele en niet seksuele betekenissen*. Garant: Antwerpen.
- Essed, P. (1984) *Alledaags racisme*. Amsterdam: Feministische Uitgeverij Sara.
- Hacking, I. (2000) *The social construction of what?* Harvard: Harvard University Press.
- Prins, B. (2000) *Voorbij de onschuld*. Amsterdam: Van Gennep.
- Rath, J. (1991) *Minorisering: De sociale constructie van 'etnische minderheden'*. Amsterdam: Sua.
- Synnott, A. (1987) Shame and glory: A sociology of hair. *The British Journal of Sociology*, 38(3): 381-413.
- WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

1 Zo geeft Synnott (1987) het voorbeeld van de vergelijking 'lang haar = ongeremde seksualiteit'. Voor een beschouwing van de relatie tussen haarlengte en seksualiteit zie ook Clijsters (2008).